

ПОНЯТТЯ КОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Баб'юк А.В.

студент юридичного відділення

Галицького коледжу

імені В'ячеслава Чорновола

м.Тернопіль, Україна

*науковий керівник: **Самойлова І.А.***

Неможливо розглянути історичний аспект кодифікації законодавства України без визначення самого процесу кодифікації, як виду процесу систематизації законодавства. Для цього необхідно дослідити не тільки інтерпретацію самих понять, а їх ознаки, особливості, порядок і наслідок цих процесів

1.1. Систематизація законодавства

Будь-яка держава створює велику кількість нормативно-правових актів. Для полегшення знаходження певного нормативного акту, забезпечення доступності законодавства для учасників правових відносин (фізичних і юридичних осіб), використовується систематизація нормативних актів.

Систематизація законодавства необхідна не тільки для покращення користування ним, а і для вдосконалення правотворчої діяльності компетентних органів держави по створенню нормативно-правової бази, виявлення прогалин та протиріч у правовому регулюванні суспільних відносин та їх усунення.

Систематизація законодавства - це діяльність правотворчих та інших компетентних органів (посадових осіб) щодо упорядкування та вдосконалення чинних нормативно-правових актів держави, приведення їх до цілісної внутрішньо узгодженої системи та видання новостворених нормативних актів чи збірників законодавства.

Розрізняють різні форми систематизації законодавства:

- 1) кодифікацію законодавства;
- 2) інкорпорацію законодавства;
- 3) консолідацію законодавства.

1.2. Кодифікація, як одна з форм систематизації Кодифікація законодавства - це вид систематизації, що здійснюється шляхом перероблення та зведення у процесі нормотворчості норм права, що містяться в різних нормативно-правових актах, у логічно узгоджену, побудовану на наукових принципах систему і створення на цій основі нового єдиного нормативно-правового акта (кодексу, статуту, положення)

В результаті кодифікації цивільного законодавства України, здійсненого Верховною Радою України 16.01.2003 р. був прийнятий новий Цивільний кодекс з набранням чинності якого припинив свою дію Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 р.

Ознаками кодифікації є такі:

- 1) як і консолідація, вона завжди є офіційною систематизацією, що здійснюється виключно в межах нормотворчої діяльності;
- 2) результатом кодифікації є видання нового (кодифікованого) нормативно-правового акта;
- 3) у процесі кодифікації з'являються нові елементи системи права - норми та інститути права, що принципово відрізняє кодифікацію від інших видів систематизації;
- 4) з набранням чинності кодифікованим актом попередні акти, що регулюють аналогічні суспільні відносини, втрачають чинність повністю або в частині, що суперечить цьому акту.

Результатом кодифікації є видання кодифікованого акта - нового зведеного нормативно-правового акта, що системно і вичерпно регулює певну сферу суспільних відносин - на рівні галузі або підгалузі права.

Кодифіковані акти становлять той фундамент, на якому будується нове законодавство. Вони впорядковують нормативно-правовий масив, усувають наявні суперечності, уніфікують правовий категорійний апарат, забезпечують термінологічно-мовну єдність нормативно-правових актів.

На відміну від результатів інших видів систематизації кодифікований акт не тільки впорядковує чинне законодавство,

а й якісно, методологічно вдосконалює його. Кодекс є свідченням високого рівня розвитку юридичної

науки та законодавчої техніки і водночас потужним поштовхом до подальших наукових досліджень відповідної галузі, розроблення та видання нових нормативно-правових актів на виконання його норм.

Кодифікація нормативно-правових актів сьогодні є одним з найбільш ефективних способів систематизації законодавства. Крім того, кодифікація є чи не найважливішим особливим видом систематизації законодавства.

Предметом кодифікації законодавства є система юридичних норм (правовий інститут, галузь, система законодавства), метою - формування положень сукупності періодичних норм у рамках правових інститутів, закріплення галузевої структури та розвиток правової системи законодавства в напрямі підвищення його ефективності.

Її сутність полягає у створенні на підставі аналізу існуючих нормативно-правових актів єдиного нового нормативно-правового акта. І оскільки Україна є державою, яка тяжіє до континентальної системи приватного права, то даний кодифікований нормативно-правовий акт повинен бути вибудований за пандектною системою. В його основі має лежати цивілістична доктрина, яка ґрунтується на єдиному та однаковому розумінні приватноправових процесів і не містить внутрішніх протиріч і не узгодженості. Особливого значення це набуває в умовах економічної та правової реформи системи законодавства[^], с. 208].

Кодифікація є ключовою ланкою вдосконалення механізму правового (Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право), регулювання, саме кодифікація законодавства забезпечує високу сутність його вдосконалення, сприяє його вивченню і застосуванню.

В умовах євроінтеграційних прагнень України, а вона взяла зобов'язання щодо відповідності змісту національного законодавства законодавству ЄС, необхідно зазначити, що цивільне законодавство, очевидно, у подальшому буде розвиватися на ідеї

адаптації внутрішнього законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу, що зумовлено ЗУ „Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”.

Стосовно цивільного права слід мати на увазі, що Європарламент прийняв резолюцію про гармонізацію приватного права ЄС і рекомендував почати роботу з підготовки загальноєвропейського кодексу приватного права. Наголошувалось також, що уніфікація приватного права повинна бути проведена наперед у тих галузях права, що є найбільш важливими для розвитку єдиного ринку і, зокрема, „єдино зразкового” регулювання відносин у сфері європейського договірного права. Робоча група з Європейського ЦК працює за напрямками: регулювання окремих видів договорів (купівлі- продажу, надання послуг, кредитування, страхування, агентування тощо), недоговірних зобов'язань, інститути рухомого майна, що стосуються забезпечення функціонування єдиного ринку (забезпечення кредиту рухомістю, переходу права власності на рухомі речі і трастове право).

Загальні положення договірного права у подальшому будуть імplementовані в Європейський ЦК. Ці обставини зумовлюють нагальну потребу в теоретичних дослідженнях законодавства як системного продукту в його розвитку та способів удосконалення законодавства, зокрема вироблення наукового поняття кодифікації цивільного законодавства та визначення їх змісту.

Тлумачний словник основних юридичних понять, термінів і визначень зазначає поняття „кодифікації” - як вид систематизації законодавства, що здійснюється через об'єднання і перероблення нормативного матеріалу, зі змінами його внутрішнього змісту, в єдиний внутрішньо узгоджений акт, яким, наприклад 210 Право правовим актом. Відбувається це шляхом: а) його переробки та б) об'єднання в кодифікаційному акті [8, с. 209].

Необхідно зазначити, що кодифікація - це не тільки переробка чинного правового матеріалу, але і його об'єднання. У процесі кодифікаційної діяльності здійснюється не тільки глибокий перегляд усього чинного

законодавства в даній галузі, але і його більш або менш широке включення в кодифікаційний акт.

1.3. Визначення поняття «кодифікація» у працях і думках вчених - правознавців, а також його визначення в цивільному праві.

Свої теоретичні міркування про кодифікацію М. Ю. Чижев починає із з'ясування передумов кодифікації. При цьому він зазначає, що „кодекси не є творінням революцій, твором свавілля або філософської системи. Кодекси - це суть та результат прогресивного розвитку права відповідно до потреб суспільства”. Тим самим серед передумов кодифікації вченим виділяються фактори двоякого порядку.

По-перше, це суто юридичні фактори, що проявляються у приведенні до порядку існуючі законоположення, у зведенні окремих законоположень в одне ціле, в одну систему. Потреба такого роду дій зумовлена тим, що закони, видані в уривчастих формах, у народів досягали певної міри розвитку, проявляються у вигляді багатьох правових положень, створених у різний час, і при цьому важко уникнути протиріч, що „становлять справжню загрозу при застосуванні законів; звідси випливає неминучість перегляду законодавства, - неминучість приведення в гармонію положень, у творчості яких брали участь різноманітні фактори державного життя”.

По-друге, на думку М. Ю. Чижева, кодифікації обумовлюються також станом державного життя народу, що становить результат поєднання трьох систем соціальних факторів: 1) інтелектуальних; 2) політичних; 3) економічних. В. П. Жушман, О. М. Савельєва вважають, що поняття кодифікації не знайшло однозначного (єдиного) в юридичній літературі визначення.

Автори підручника „Загальна теорія держави і права” під кодифікацією розуміють упорядкування правових норм, що супроводжується переробкою їх змісту, скасуванням застарілих і прийняттям нових норм права, об'єднанням нормативного матеріалу в єдину, логічно узгоджену,

Побудовану на наукових принципах систему. Якщо результатом поточного законодавства є утворення окремих законодавчих

актів, то кодифікація впорядковує значну частину чинного законодавства, об'єднуючи їх у певній галузі права, змінюючи, доповнюючи і перетворюючи його. Унаслідок кодифікації з'являються гранично широкі за змістом законодавчі акти, що регулюють значну частину суспільних відносин у сфері дії певної галузі права [8, с. 210].

Є. А. Гетьман розглядає кодифікацію як діяльність уповноважених на те органів державної влади, спрямовану на розробку, прийняття та введення в дію нового, як за формою, так і за змістом, нормативно-правового акта підвищеної стабільності.

Автори монографії „Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення” під кодифікацією розуміють діяльність правотворчих органів держави щодо створення нового систематизованого нормативно-правового акта, яка здійснюється шляхом глибокої і всебічної переробки чинного законодавства та внесення до нього суттєвих змін.

У процесі кодифікації до проекту створюваного акту запроваджуються діючі норми, що не втратили свого значення, а також нові норми, які вносять якісні зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин.

Узагальнюючі вищевикладені щодо поняття кодифікації законодавства, зауважимо, що в цілому вчених об'єднує думка, що це особливий вид систематизації законодавства з упорядкування законодавчого матеріалу шляхом його переробки з виключенням повторів, протиріч, усуненням прогалин тощо. Проте в юридичній літературі зустрічаються й інші судження та погляди вчених. Наприклад, деякі автори ототожнюють кодифікацію з інкорпорацією. Такий підхід до характеристики цих видів систематизації законодавства спостерігаємо в роботах А. М. Іодковського. Зокрема, вчений розглядав кодифікацію у широкому та вузькому розумінні [8, с. 211].

У широкому розумінні кодифікація має на меті лише технічно впорядкувати існуюче законодавство, привести чинне законодавство до певної системи, не вносячи при цьому будь-яких змін у суть самих законів. У вузькому - вона пов'язана зі змінами

у системі права, становить собою таку систематичну обробку діючого права, за якої та чи інша значима його область приводиться до внутрішньої єдності, при цьому у процесі обробки діючі закони з цієї галузі права перероблюються та доповнюються.

У силу вищевикладеного пропонуємо надати таке визначення поняття „кодифікація цивільного законодавства” - особливий вид систематизації цивільного законодавства, спрямований на внутрішню і зовнішню переробку чинного законодавства, а саме на упорядкування нормативних актів шляхом його переробки, обробки або об’єднання, узгодження суперечностей, приведення у відповідність, усунення колізій, виключення дублювання положень окремих норм зі змінами їх внутрішнього змісту в єдиному акті. Вважаємо, що приватноправова кодифікація повинна бути єдиною, тобто не допускати роз’єднання на окремі нормативно-правові акти.

Висновок: Кодифікація є не тільки вищою формою систематизації, але і вищою формою правотворчості. Закономірністю розвитку будь-якої правової системи, умовою її успішного впливу на суспільні відносини є логічна стрункість. Право несуперечливість і погодженість системи діючих правових норм. Одним із таких способів приведення правової системи до логічної стрункості, несуперечності й погодженості системи діючих правових норм є кодифікація законодавства.

Література:

1. Кросс Р. Прецедент в англійском праве: монографія Миколаїв: Юрид, лит., 1985. 238 с
2. В. Шафарчук Судовий прецедент в Україні. Юридична газета. 2013. № 35-36 с. 43 URL: <http://corporate.interlegal.com.ua/?p=552>
3. Стечик Н. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2011. Вип. 52. С. 27-32.
4. Малишев Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): автореф. дис канд. юрид. наук: спец. 12.0.01. Київ, 2002. 19 с.

5. Кізлова О.С. Категорії "судовий прецедент" і "судова практика" в системі джерел цивільного права України. Право і суспільство. 2015. № 6(3). С. 83-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJ-RN/Pis_2015_6%283%29_18

6. Шевчук С.В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01.Харків, 2008. 39 с.

7. Гураленко Н.А. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект: автореф. дис канд. юрид. наук: спец. 12.0.12 Львів, 2009. 21 с.

8. Дем'янова О.В. Інструментальні аспекти змісту доктрини верховенства права та перспективи її реалізації в цивільному судочинстві України. Порівняльно-аналітичне право. 2014. №6. С. 73-76. URL: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja>

